

Summary

In 2025, we will commemorate the 110th anniversary of the birth of Jan Hanuš, a significant Czech 20th-century composer. This article highlights his professional diversity, career as a publisher and composer, and active involvement in numerous expert councils and professional associations. The focus of the article is on the circumstances surrounding the creation and turbulent history of the performance of *Zpěv naděje* (Song of Hope), a full-length cantata composed in 1948 based on a text by Kamil Bednář. Finally, the author shares his personal encounter with Jan Hanuš and discusses the influence of his music and personality.

Vážené kolegyně vážení kolegové,

v letošním roce si připomínáme 110. výročí narození velikána české hudby 20. století, Jana Hanuše. Jeho životopisné údaje není potřeba detailně připomínat, považuji však za důležité připomenout jeho celoživotní akcent na vydavatelskou činnost, ke které měl blízko přes svojí matku, rozenou Urbánkovou, pocházející z věhlasného nakladatelského rodu Františka Augustina Urbánka, ale především jeho přesvědčení, že pouze vydaným dílem autorovo dílo žije, že jedině tak má možnost vstoupit ve všeobecnou známost. Po zrušení Urbánkova nakladatelství začal Hanuš v roce 1949 pracovat jako šéfredaktor v Národním hudebním vydavatelství Orbis, s od roku 1953 pak ve Státním nakladatelství krásné literatury, hudby a umění. V roce 1958 působil v radě nově vznikajícího nakladatelství zřízeného v rámci Svazu československých skladatelů – Pantonu.

Hanušův zájem o společenské dění a touha být v centru aktuálních událostí byla evidentně velmi silná. Od druhé poloviny 60. let působil také v Československé společnosti pro hudební výchovu. Posléze se stal prezidentem české sekce Mezinárodní společnosti pro hudební výchovu (ISME). Dále byl Jan Hanuš členem Společnosti Zdeňka Fibicha, Josefa Bohuslava Foerstra a Otakara Ostrčila a také dlouholetým členem výboru Pražského jara. V období normalizace byl v roce 1970 zbaven funkce ředitele Pantonu, ale dále pracoval jako řadový redaktor do roku 1975, kdy odešel do důchodu. Jako redaktor se podílel na souborném vydání díla Antonína Dvořáka a Zdeňka Fibicha a spolupracoval na kritickém vydání děl Leoše Janáčka. Když v listopadu 1989 vzniklo Občanské fórum skladatelů, stal se Hanuš jeho prvním mluvčím. Po abdikaci ústředního výboru Svazu československých skladatelů a koncertních umělců v listopadu 1989 byl pověřen vybudováním nové organizace, a tou se v únoru 1990 stala Asociace hudebních umělců a vědců. Poté Hanuš požádal o uvolnění ze všech funkcí. Přesto se v této době stal předsedou Společnosti pro duchovní hudbu, dále předsedou obnovené

Přítomnosti – společnosti pro soudobou hudbu a také členem Společnosti pracovníků v nakladatelství. V prosinci roku 1990 ho však postihly vážné zdravotní komplikace, kvůli kterým se svých „zbývajících“ veřejných funkcí musel vzdát. Nicméně od té doby ho čekalo ještě neuvěřitelných téměř 15 let života a on měl chuť žít. Vyprávěl mi, jak z nemocničního lůžka uprošťoval Pannu Marii a slíbil jí, že když ještě bude moci žít, napíše jí nějakou skladbu, a tak vznikl mariánský a capellovský cyklus *Flos florum*. Do výčtu Hanušových aktivit patří i vedení chrámového sboru baziliky sv. Markéty v Břevnově společně s Jarmilem Burghauserem. Ještě v roce 2002 založil Hanuš Nadaci Františka Augustina Urbánka, v současné době Hanušova rodina usiluje o její transformaci na Společnost Jana Hanuše.

Zdá se zcela nepochopitelné, že v tomto pracovním nasazení vzniklo obrovské skladatelské dílo, čítající kolem 140 většinou rozsáhlých opusů. Skladatelsky Hanuš navázal na silnou tradici české meziválečné školy, jeho skladatelský styl se vyvíjel bez náhlých zvrátů a postupně se odpoutával od pozdně romantického vlivu jeho učitele. Hanušovy názory a postoje se v té době tříbily v debatách s předními skladateli a hudebníky jeho generace, kteří se pravidelně scházeli v neformálním diskusním klubu tzv. Pondělníků (Zdeněk Šesták, Oldřich F. Korte, Ilja Hurník, Luboš Sluka, Ivo Jirásek, Jiří Berkovec, Martin Turnovský a Ivan Medek, později i Karel Ančerl, Jaroslav Doubrava a Jan Rychlík). Zaujal se pro estetiku neoklasicismu s propracovanou polyfonií a výstavbou velkých hudebních forem. V 60. letech jej neminuly nové kompoziční technické výzvy včetně dodekafonie, zájem o nové zvukové zdroje jej přivedl například k využití širokého arzenálu bicích nástrojů i prvků elektronické hudby, a jeho styl se celkově posunul směrem k expresivnějšímu modernistickému výrazu, který se pak projevuje v celém jeho vrcholném tvůrčím období. V tomto duchu vznikly všechny Hanušovy rozsáhlé kantáty, kterými reagoval na zlomové okamžiky v českých dějinách: např. na uzavření vysokých škol v roce 1939 kantátou *Země mluví* na text Viktora Dyky, období po 2. světové válce reflektoval dílem *Zpěv naděje* na text Kamila Bednáře, oběť Jana Palacha v roce 1969 kantátou *Poselství*, rovněž na text Kamila Bednáře, normalizaci 70. let oratoriem *Ecce homo* na texty Václava Renče a Václava Trtílka. Do období Sametové revoluce 1989 ne zcela plánovaně spadnul vznik oratorního triptychu *Matka chudých* ke sv. Anežce na text Václava Trtílka napsaný k události jejího svatořečení; provedení 12. 11. 1989 v Římě a 19. 11. 1989 v Praze.

Hanušovo 110. výročí narození jsme se rozhodli oslavit slavnostním koncertem z jeho vokálně instrumentálního díla, na kterém 21. listopadu 2025 v pražském Rudolfinu zazní části *Podzim* a *Zima* z cyklu *Český rok*, op. 24, pro dětské sbory a orchestr, a kantáta ***Zpěv naděje***, op. 21, na text Kamila Bednáře, která vznikla v letech 1945 až 1948. Je to dílo, ze kterého původně měla číšet radostná poválečná euforie a optimismus (Hanuš jej zpočátku nazýval *Vánoční kantáta*), ve kterém se ale začaly brzy objevovat stíny dalších historicko politických událostí, a to jak ve světovém měřítku, zejména svržení

atomových bomb na Hirošimu a Nagasaki, tak i ve vnitropolitickém vývoji, směřujícím k únorovému puči a následnému vzniku tzv. železné opony.

Kantáta Zpěv naděje získala druhou cenu v soutěži Československého rozhlasu k 30. výročí vzniku Československa, s níž souviselo i provedení orchestrem Československého rozhlasu. Pro Hanuše bylo tehdy rovněž velmi podstatné setkání s Karlem Ančerlem, tehdejší šéfdirigentem, se kterým navázal přátelství a který byl následně i dirigentem několika dalších premiér Hanušových děl, a to jak u nás, tak následně po emigraci i v Kanadě. Mimochodem v Torontu provedl i Podzim a Zimu z Českého roku s dětským sborem Kanadské královské opery.

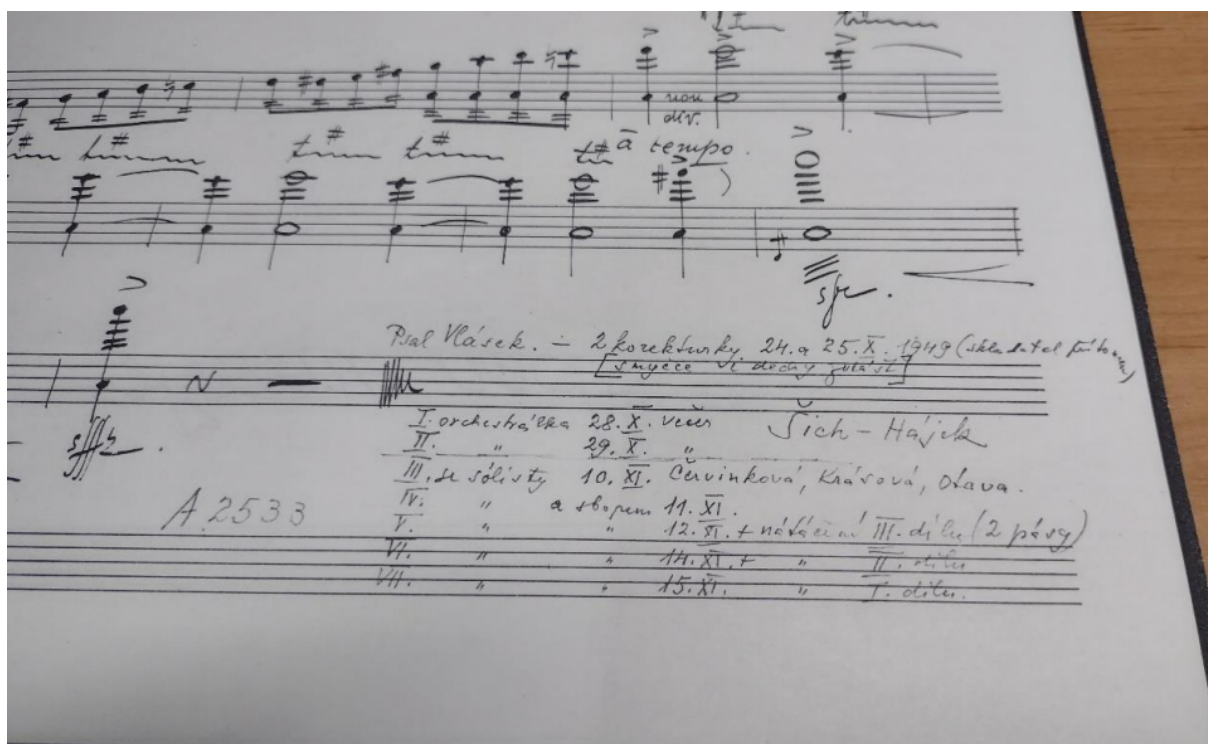
Zatím se mi nepovedlo dohledat datum premiéry Zpěvu naděje, jsou však známy termíny nahrávání (příloha 1). Z ideologických důvodů ovšem byla nahrávka smazána. K dalšímu provedení došlo až v roce 2001 ve Španělském sále Pražského hradu z iniciativy Společnosti pro duchovní hudbu, opět v provedení SOČR, pod taktovkou Ondřeje Kukala, z tohoto provedení již existuje nahrávka. K dispozici je i partitura, kopie Hanušova rukopisu, ze které je zřejmé velkorysé obsazení orchestru i sboru, i celková komplikovanost a exponovanost skladby.

Je potřeba opakovaně připomínat, že je důležité vnímat dílo v kontextu doby jeho vzniku - na jedné straně v něm cítíme optimismus z nově nabyté svobody a naději na život v míru, zároveň ale vnímáme na společnost dopadající útrapy a těžkosti z prožité - přežité války; stavy hluboké bolesti, strachu z všudypřítomné smrti a deprese, které v období války, kdy jde často o holé přežití, není čas ani prostor řešit a vyřešit. Paradoxem je, jak jsou pro nás v současné době, kdy zažíváme válku poměrně nedaleko, Bednářova slova znovu aktuálním mementem. Současně s tím bychom si měli s o to větší vděčností uvědomit, že máme možnost žít již 80 let v míru.

Závěr kantáty přecejen vyzní optimisticky: *v hodině této se zrodil, znovu se zrodil, jenž zapírán, v nejhlubší noci s námi chodil, a z jeho ran, jimiž se souhvězdí rozmnožila, mír nový jak víko rakve je otvírán. ... A já ten zpěv již slyším nésti se k výšinám, žijeme, umíráme, běříme, dáváme, přicházíme a odcházíme, radujme se, radujme se!*

Dovolím si být na závěr hodně osobní. S Janem Hanušem jsem se osobně poprvé setkal v roce 2000, v období svého studia dirigování na HAMU. Jan Hanuš, tehdy 85letý, mě doslova uchvátil svými názory a postoji. Čísela z něj laskavost, pokora, klid a veliký nadhled. Zcela zásadním způsobem ovlivnil můj přístup k hudbě a nahlížení na dirigentskou a skladatelskou profesi. Poslední čtyři roky jeho života jsme byli v intenzivním kontaktu. (příloha 2) Proto se uvádění jeho děl celoživotně věnuji, moje disertační práce se věnovala Hanušovým symfoniím, součástí habilitačního řízení na JAMU byla světová premiéra Hanušova Requiem, se sborem Pedagogické fakulty UK a souborem Piccolo coro & Piccola orchestra jsme provedli všechna Hanušova kantátová a oratorní díla. Přeji si, aby krásný hudební i lidský odkaz Jana Hanuše mohly poznávat i další generace.

Příloha 1 - fotografie poznámek na konci partu primu Zpěvu naděje

Příloha 2 - Jan Hanuš a Marek Valášek v bazilice sv. Markéty (2003)

Zdroje

Hanuš, Jan. Labyrint svět. Odeon, Praha 1996, ISBN 80-207-0525-2

Internetové zdroje

www.hanusjan.cz

Résumé

V roce 2025 si připomínáme 110. výročí narození významného českého hudebního skladatele 20. století, Jana Hanuše. Článek poukazuje na Hanušovu profesní pluralitu, kariéru nakladatele a hudebního skladatele, nad to na jeho aktivní působení v mnoha odborných radách a profesních společnostech. Z Hanušova díla je pozornost zaměřena na okolnosti vzniku a pohnutou historii provádění celovečerní kantáty Zpěv naděje na text Kamila Bednáře. Autor v závěru zmiňuje své osobní setkání s Janem Hanušem a ovlivnění jeho hudbou i osobnostními rysy.

Klíčová slova: Jan Hanuš; 110. výročí narození; vokálně instrumentální forma; kantáta Zpěv naděje, op. 21; Kamil Bednář; smíšený sbor; Český rok, op. 24; dětský sbor;

Key words: Jan Hanuš; 110th anniversary of his birth; vocal-instrumental form; cantata Song of Hope, op. 21; Kamil Bednář; mixed choir; Czech Year, op. 24; children's choir;

MgA. & Mgr. Marek Valášek, Ph.D.

Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, katedra HV
marek.valasek@pedf.cuni.cz